

Stanovisko SKAV k současnému způsobu naplňování tématu výchovy k obraně státu na českých školách

Členské organizace SKAV chtějí prostřednictvím tohoto stanoviska vyjádřit znepokojení nad tím, jakou formou jsou v současné době realizovány výstupy RVP související s tématem výchovy k obraně státu. Metodická podpora, která se pedagogům pro širší uchopení tématu dostává, je nedostatečná. Považujeme navíc za vysoce rizikové, jakým způsobem jsou v této souvislosti armádou či dalšími subjekty realizujícími program Přípravy občanů k obraně státu (POKOS) ve školách prezentovány zbraně a zacházení s nimi. SKAV v tomto směru oslovil vedení obou dotčených rezortů (školství i obrany), ale obdrželi jsme reakce, které naše pochybnosti, které uvádíme v tomto stanovisku, nijak nevyvrací.

V roce 2013 došlo k [revizi Rámcových vzdělávacích programů](#) pro základní vzdělávání (RVP ZV), v rámci které byly mimo jiné zařazeny i otázky obrany státu. Dle veřejných informací se tato problematika dostala do RVP ZV na podnět Ministerstva vnitra a Ministerstva obrany ČR, aniž by k tomu proběhla širší odborná diskuze. Nové výstupy týkající se zmíněného tématu se objevují zejména ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost (2. stupeň ZŠ), nasedají přitom na formulace, které v RVP ZV již byly zakotveny. [1] Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (1. stupeň ZŠ) došlo k revizi v daném tématu pouze na úrovni jednoho výstupu, propojeného výhradně s mimořádnými událostmi nevojenského charakteru. [2] Z revize Rámcových vzdělávacích programů vyplývá pro pedagogy povinnost začlenit do výuky nová témata, se kterými dosud nepracovali. Měli by tedy dostat podporu pro to, jak zacházet s problematikou obrany státu ve výuce - jak ji žákům přiblížit a naplňovat definované výstupy v celé jejich komplexitě. V současnosti se jim této podpory dostává **téměř výlučně** ze strany Ministerstva obrany, navíc zaměřené pouze na ohraničené části RVP ZV týkající se obrany státu.

Ministerstvo obrany k tomuto účelu využívá program POKOS ([Příprava občanů k obraně státu](#)), který vychází z Koncepce přípravy občanů na obranu z roku 2012. Ten nabízí školám informační podporu v podobě příručky a seminářů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. [3] Příručka má podobu teoretické publikace, která seznamuje s mezinárodními organizacemi, bezpečnostním prostředím, krizovými stavy, institucemi Armády ČR či aktivními zálohami. Ačkoli výstupy definované v RVP ZV odkazují i k řešení krizí nevojenského charakteru, autoři příručky je do jejího obsahu nezahrnují. [4] V úvodu příručky se uvádí, že tyto aspekty jsou "řešeny v jiných materiálech zabývajících se nevojenskými aspekty přípravy člověka na mimořádné události," pedagogové se ale bohužel nedozvídají, které materiály to jsou. Podobná situace je i se semináři DVPP, které MO připravuje v jednotlivých krajích prostřednictvím Krajských vojenských velitelství. Prezentovaná náplň kopíruje informační příručku, nejedná se o metodický seminář a není diskutováno, jakými cestami témata do výuky začleňovat. [5]

MO nabízí rovněž programy pro školy, které v rámci POKOSu zajišťují složky Armády ČR. Je na nich uváděno, že se jedná o cestu k doplnění a zatraktivnění výuky, nabídka je pojmenována jako Prezentace Armády ČR na školách, nikoli jako vzdělávací program. Tomuto pojetí odpovídá i charakter akce. Na výstupy v rámci RVP ZV reaguje

spíše selektivně a dotázaní realizátoři programů nás informovali, že žádnou pedagogickou přípravou a vzděláváním neprošli, neprobíhají supervize realizovaných programů. Na akcích navíc dochází k zařazení prvků, které lze považovat za rizikové – prezentaci zbraní dětem a k jejich manipulaci se zbraněmi, k nácvičku střelby z laserové zbraně. [6]

Žádný typ nabízené podpory pro pedagogy v současnosti neposkytuje dostatečně kvalitní zázemí pro naplnění nově zařazených výstupů RVP ZV. Formulace v RVP ZV zahrnují širší rámec, který ale není prostřednictvím armádou realizovaných programů reflektován a není tedy možné je považovat za dostatečné. [7] Ve školách je tak prezentována armáda jako jediný garant bezpečnosti a opomíjí se diplomacie a mezinárodní dohody jako cesty ke konstruktivnímu řešení problémů anebo jiná pojetí bezpečnosti (např. podpora informační gramotnosti). V nastíněných realizacích chybí hledání cest, kterými bychom mohli potenciálním konfliktům zcela předcházet a kterými bychom naši pozornost obrátili k příčinám problémů namísto řešení jejich důsledků.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které za Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé vzdělávací stupně odpovídá a které schválilo jejich revizi, v tuto chvíli neposkytuje pedagogům žádnou podporu pro naplňování revidovaných výstupů. Není přitom ani jasné, v jakou chvíli lze daný výstup považovat za splněný a kdo je oprávněn jej realizovat. Takovéto upřesnění je nutné i s ohledem na to, že armádní programy některé části výstupů zcela pomíjí. Rovněž je nezbytné vyjasnit pozici rodičů a jejich možnosti vyjadřovat se k přítomnosti armádních složek na školách. [9]

Členské organizace SKAV vyjadřují pochybnost nad tím, nakolik tento program, který je aktuálně uplatňovaný na českých školách, vznikl ve spolupráci s pedagogickými odborníky a jak je možné, že na školách probíhá výše uvedeným způsobem, když např. programy specifické primární prevence (např. programy o drogách) mají velmi složitý proces certifikace, supervize atd. Jak je možné, že se ve školách realizují aktivity se zbraněmi a neplatí pro ně žádná omezení? Z dostupných zdrojů není rovněž zřejmé, jakým způsobem probíhá kontrola a vyhodnocování dopadu na žáky.

Členské organizace SKAV podepsané pod tímto stanoviskem:

AISIS, Asociace lesních mateřských škol, Asociace pro domácí vzdělávání, Asociace předškolní výchovy, Asociace učitelů občanské výchovy a společenských věd, Asociace waldorfských škol ČR, Česká asociace mentoringu ve vzdělávání, Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání, Člověk v tísni, o. p. s., Institut pro podporu inovativního vzdělávání, JA Czech, Jednota školských informatiků, z. s., JOB, Jules a Jim, Kritické myšlení, NaZemi, Projekt Odyssea, Síť středisek ekologické výchovy Pavučina, z. s., Montessori ČR, z. s., Step by Step ČR, TEREZA, vzdělávací centrum, z. ú., a Ústav pro studium totalitních režimů.

Poznámky:

[1] Očekává se, že žák či žákyně (zvýrazněné části jsou obsahem revize).:

(1 - Člověk ve společnosti) > *zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a **jak pomoci v situacích ohrožení a obrany státu,***

(2 - Člověk stát a právo) > *přiměřeně uplatňuje svá práva **včetně práv spotřebitele** a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod, **rozumí povinnostem občana při zajišťování obrany státu,***

(3 - Mezinárodní vztahy, globální svět) > *uvede některé významné mezinárodní organizace a společenství, k nimž má vztah ČR, posoudí jejich význam ve světovém dění a popíše výhody spolupráce mezi státy, **včetně zajišťování obrany státu a účasti v zahraničních misích,***

(4 - Mezinárodní vztahy, globální svět) > *uvede příklady mezinárodního terorismu a zaujme vlastní postoj ke způsobům jeho potírání, **objasní roli ozbrojených sil ČR při zajišťování obrany státu a při řešení krizí nevojenského charakteru.***

[2] Žák či žákyně:

(1 - Rozmanitost přírody) > ***stručně charakterizuje specifické přírodní jevy a z nich vyplývající rizika vzniku mimořádných událostí; v modelové situaci prokáže schopnost se účinně chránit.***

[3] Příprava občanů k obraně státu pro učitele základních škol. Vzdělávací program byl akreditován v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků pod čj. 999/2014. Počet hodin: 4.

[4] Vysvětlení pojetí obrany státu osvětluje státní tajemník MO Daniel Koštoval v úvodu příručky: *"Obranu státu chápeme jako soubor opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu a ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. (...) Systematická, komplexní a kvalitně prováděná příprava občanů k obraně státu může výrazně přispět nejen ke zvýšení funkčnosti celého systému obrany České republiky, ale i ke zvyšování ochrany obyvatel, snižování škod na jejich majetku a zejména ke snížení ztrát na lidských životech, a to jak při vyhlášení stavu ohrožení státu v souvislosti se zajišťováním obrany před vnějším napadením a válečného stavu, tak i za dalších situací vojenského charakteru, jež se dotýkají bezpečnostních zájmů České republiky."*

[5] Metodickou podporu nahrazuje MO krátkým listem vhodných metod (skupinová práce, individuální práce, soutěže, apod.) a doporučením, že *"k procvičování a upevňování učiva lze využívat hry a soutěže, návštěvy vojenských veletrhů, muzeí a akcí Armády České republiky, besedy s vojáky a válečnými veterány, ukázky techniky a činnosti Armády České republiky nebo exkurze u vojenských útvarů."*

[6] Už samotná přítomnost zbraní na půdě školy je velmi problematická, zejména v kontextu nárůstu agresivity na školách, a je potřeba se ptát po jejím účelu. Děti (vč. dětí s problémovým chováním, rizikovým zázemím apod.) se touto cestou snadno dostávají k výuce zacházení se zbraní. Při akcích nejsou dodržována základní pravidla pro manipulaci se zbraněmi - se zbraní se má vždy zacházet jako by byla nabitá, ústí hlavně by mělo stále směřovat do bezpečného prostoru (nemířit na lidi), nedává se prst na spoušť, apod. Děti přitom dostávají zbraně do rukou a zacházejí s nimi jako s hračkami (vč. simulace střelení na sebe navzájem). Některé děti se navíc ke zbraním vystaveným při realizaci POKOSu na školách dostávají zcela bez kontextu - v některých případech dochází k tomu, že dětem z prvního stupně je dovoleno se přijít podívat o přestávce na stanoviště s vystavenými zbraněmi, a to i přesto, že v RVP ZV pro první stupeň nejsou zařazeny žádné výstupy, kterým by tento typ realizace odpovídal.

[7] Programy se zaměřují výhradně na revidovanou část výstupu, chybí propojení s původní částí formulace, a tedy začlenění do širšího významového kontextu. Realizované programy pomíjí například tyto otázky:

- *zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi*
- *posoudí význam ochrany lidských práv a svobod*

[8] *"Cílem programu je zajistit veřejnou informovanost o povinnostech občanů k obraně státu, rozvoj znalostí, dovedností, návyků, rozvoj fyzické zdatnosti obyvatelstva a upevňování mravních vlastností potřebných k obraně státu".*

[9] Náměstek ČŠI ve filmu *Výchova k válce* natočeném v rámci cyklu *Český žurnál* uvádí, že: *"Vzdělávání v těch bezpečnostních tématech je součástí Rámcových vzdělávacích programů a ti rodiče na tohleto (pozn. být o realizaci informování) žádné právo nemají prostě. To stát řekl, že tohleto je povinná součást vzdělávání a těm rodičům se to může a nemusí líbit, ale to je tak všechno."* Tento přístup je přitom chybný. Školy mají sice povinnost naplňovat výstupy RVP ZV, ale rozhodně není jejich povinností realizovat to za přítomnosti vojenských složek ve výuce.